PAPP IMRE

Úton

Páracseppek csúsznak lefelé a busz ablakán: az ingajárat előző utasainak testmelegét, mondatát, leheletét gyűjtötték magukba.

Az öregember ebéd után, jóval a busz indulása előtt körbejárta udvarát, hogy „minden rendben maradjon itthon, míg otthon leszünk!"

Körbejárt minden elindulásuk előtt eddig is. Első útjaiknál nevette, korholta ezért az asszonya:

— Jobban tennéd, ha pihennél egy kicsit!

De jó ideje nem szól rá az emberére, most se szól, csak pakolászik szótlan-csendben a két fonott kosárba.

Novemberi nyirkosság telepszik rá a sivár udvarra: belepi a rozoga kórókerítésnek támaszkodó fogas boronát, a dércsípte gazban pihenő ekét; kifényesíti, -szidolozza, -lakozza a rozsdát, hogy még mélyebbre hatolhasson, marhasson az a vasszerszámokba. A ködpára bebújik a színben veszteglő szekér repedéseibe is; rácsapódik a küllőlőcs közé font pókhálóra, vízcseppé duzzad, megremegteti a vékonyka szálakat, és lehull.

Annak idején, tavasszal csak a vetőgépét adta be az öregember. Pedig akkor még, úgy-ahogy megfizették volna az árát a többi szerszámának is. De ő kitessékelte a „Pestről leszalajtott" elnököt, meg a „hajdani jókomám" brigádvezetőt a kapuja elé, és csak ott, és olyan hangosan válaszolt meg nekik, hogy a fél utca hallhassa:

— Hát nem volt nektek elég a vetőgépem és a tizenegy hold földem!? Nem elég ennyi?! Hatvanegy éves vagyok, dolgozok nektek, amíg bírok. De munkálom a kertemet is, ami nem kellett nektek! És azt magamnak! csinálom, és a saját! jószágommal csinálom. Az én szekerem, ekém, boronám rendben volt és rendben lesz tartva mindig is! Ezeket nem teszitek tönkre! — és rájukcsapta a kiskaput, felkiáltójelet téve mondókája végére.

A két nagy lakatot akkor vette az öregember, amikor először hívták őket a lányáék a városba, hosszabb időre: „Jöjjenek be Édesanyámék, elférnek az udvari szobában; aztán, ha megszeretik az itteni kényelmet, beköltöznek ide hozzánk! Azt a kicsi nyugdíjat ide is kézbesítheti a postás."

Az egyik lakatot az istállóajtóra szerelte fel, habár nem őrizhetett az semmi értéket: se jószágot, se abrakot, még csak istállószagot se. Pedig hogy szerette az öregember azt a széna-, árpa-, ízékkóró-, hídlás-, friss-alomszagkeveréket. — „Fura egy gusztusa van Édesapámnak!" Hát az az istállószag elillant ajtórepedésen, ablaknyíláson, vagy ki tudja hol; úgyhogy az a lakat csak néhány hasznavehetetlen kacat dohos szagát őrizte.

Papp Imre 1947-ben született Berettyóújfalun. Jelenleg operatőr szakos hallgató, de fotókkal, dokumentumfilmmel bemutatkozott már a közönségnek. Novellákat is ír, ezek itt első írásai.

A másikat a szekerére erősítette. Petróval ledörzsölte a rozsdát egy tehénláncról, aztán átfűzött vele két küllőt, háromszor is rátekerte a láncvéget a lőcsre, és rákattintotta az ormótlan lakatot.

Ettől a kis erőlködéstől is rájött a fulladás, a szíve összevissza kalimpált; kézfején kidagadtak az erek, elvékonyodott, üvegszerű bőrén átütött a lilakék lüktetés.

Az autóbuszmegálló ostorlámpáit már kora délután bekapcsolták: a sápadt higanygőzfény szétszóródik az áttetsző párában, elterülve megpihen a betont borító olajos latyakon.

Nyirkos csend. Csak a váróterem üvegtáblái rezzennek össze ajtónyitáskor.

Az öregember meg az asszonya — szokásuk szerint — jó előre kijöttek — „nehogy lekéssük! ez nem vár meg, mint a vejünk az autójával".

Tört szárnyú varjakként gubbasztanak a hosszú csövű, fekete vaskályha mellett.

Az öregasszony megunja a dohányfüstös szótlanságot; rászól az emberére, de inkább a szemközt, csendben ücsörgő házaspártól várva a választ:

— Hallod! Eredj csak, nézzed meg, nem állt-e még be a busz!

— Ne tessenek idegeskedni, nénike! Majd szólunk, ha be lehet szállni.

— Köszönjük a kedvességüket, de tudják, mi nemigen jártunk el ezelőtt soha, sehová, hiszen volt is dolog éppen elég! Csak mostanában, hogy a lányomék beköltöztek, hát járogatunk hozzájuk. Amúgy ők szoktak hozni-vinni bennünket, de most javításban van az autójuk, úgyhogy buszozunk.

A „hozni-vinni" igaz volt — egy darabig.

Írtak a lányáéknak: „Jó lenne, ha eljönnétek értünk, most, hogy a kertet is eladtuk, mert nem bírtuk már a hajolgatást; szóval nincs itt sok dolog, csak ülünk naphosszat; azt a néhány tyúkot megetetné a szomszéd; szóval bemennénk az unokákhoz, mert azok hiányoznak legjobban, adjon az Isten nekik is, nektek is jó egészséget!"

Akkor tényleg értük jöttek az autójukkal. De aztán a lányáék látva, hogy az öregeknek nem minden a nyakig érő meleg víz, az odakészített tejeskávé, kalács, az unokák kacagása, „csókolom papa", „csókolom mama" köszöntése; látva, hogy az öregek — talán maguk sem tudják miért! — két-három hét múlva nyűgösködnek, mocorognak, hazakéredzkednek: „... vigyetek vissza, majd bejövünk megint!", és ismét ment a levél: „... ha ráérnétek eljönni értünk..." — ezt látva, a lányáék egyre több kifogást kerestek: eltört a csavar, a lendkerék, a léghűtő; tessenek busszal jönni, majd írunk, ha megjavul!

Ezt még meg is értette az öregember, hiszen mindketten dolgoznak, rohannak, hogy a gyerekeknek jobb legyen; nem is csoda, ha kifogást kerestek és jól van az így, hogy buszoznak. De ezt; hogy az asszonya hazudik ezeknek a fiataloknak: „... most javításban van az autójuk" — ezt már nem állja meg szó nélkül:

— Ne higgyék el, hogy javításban van most az az autó. Nincs! Az a garázsban, szóval a színben van, mint az' én szekerem. Egyszer meghallottam éjjel, hogy susmorognak a lányomék a másik szobában: „Jobb, ha a sár, a hólé, a só nem marja az alját, tegyük el tavaszig!"

Ide figyeljenek! Én nem értek az autókhoz, hogyis érthetnék! — de akkor azt gondoltam magamban, hogy biztos jobb annak is, ha télire beteszik valami fedett helyre.

De akkor minek kell hazugságokba keveredni?! „Javítjuk majd, azért pöckoltuk fel, Édesapám!" És miért kell most neked is hazudozni?!

Megértettem volna a gondoskodásukat, hiszen ősz végeztével én is lesepertem szépen a szekeremet, bezsíroztam a kerékagyakat, és elő se vettem tavaszig! De azt még most is megnézhetik, az még mindig szekér!

— Sokat is érsz vele! — dünnyög közbe az öregasszony, bár ismeri az urát, amíg el nem mondja a mondókáját, úgysem hagyja abba.

— Én nem adtam oda a szekeremet, pedig az a pesti kufár azt mondta nekem: „Bácsikám! dobjuk szét ezt a rozzant batárt, adok a négy kerékért meg a járomért egy adyt!" Ez az asszony is váltig mondta: „Add oda neki!" De én nem!!

Egyszer elvittek ilyen étterembe a lányomék, hát látom: egy szekérkerék fellógatva láncon, telerakva villanykörtével, ott csüng a plafonon! Hát az én szekeremet nem csúfolják így meg!! Azzal én dolgoztam, és az ott marad a színben, amíg megleszek...

Rájön a köhögés.

Valaki kinyitja az ajtót: hátha egy kis friss levegőtől elmúlna.

Az öregasszony ráteríti a hátára a nagykabátot.

Aztán abbahagyja a krákogást, és folytatja. Mondja, mondja, most már nem a házaspárnak, sem az asszonyának, csak úgy magának:

— Mondtam annak idején a lányoméknak: ne menjetek el! Elfértek a felső szobában! De most már látom, hogy jobb ott az unokáknak is, mert a nagyobbik zeneiskolába jár. Azt a hegedűt nagyon szereti csinálni — nem mondom —, én is elhallgatom szívesen, pedig ilyen magunkfajta nótákat nem tud rajta játszani. Szóval most azt mondom: ne is gyertek!

A vejemre se mondhatok semmi rosszat. Megengedte, hogy felássam azt a kis udvart, csináltam is egy olyan szép kertet nekik! Pár tő szőlő, paprika, paradicsom, még főznivaló tengerit is vetettem! Az unokáknak megmutattam: — na, így kell kapálni! Bevittük a kaszát, mert a bejárót füvesen hagytam: — na, nézzétek, így kell kaszálni! Szóval jól van így, ahogy van... csak ez, hogy nem találjuk itthon a helyünket, odakívánkozunk! De ha ott vagyunk, akkor meg ide vágyunk! Megyünk otthonról hazafelé! — így szoktam mondogatni, ez az asszony meg neveti.

A buszablakon rezegve csúsznak lefelé a páracseppek. Cikcakkos járatukon kilátni a szépen megmunkált földekre.

Satöbbi

Az öreg Daróczi annyira hozzátartozik a kocsmához, mint a verzett söntéspult, a sarokba húzódó, agyonfoldozott vaskályha; vagy mint a télen-nyáron lelógó, himbálózó légyfogó.

Hajdanán, hajnali ötkor egyedül tolta fel a nyekergő pléhrolót. Záráskor — miután kitámogatta a már járni se tudókat — egyetlen rántással húzta azt le a visszakívánkozó, örökké szomjas torkúak mögött.

Most is nyitástól zárásig vendég, de a rolót — ami talán még jobban nyekereg — már nem bírja egymaga húzogatni, mivelhogy az öreg Daróczi mindennap itthagy kicsit az erejéből. Így aztán a mindenkori kocsmáros (hiszen ki tudja hányat váltottak le, helyeztek át, mióta ide jár) segít neki.

Ahogy az öreg Daróczi a kocsma örökös tiszteletbeli tartozéka; úgy ruházata is változatlan: Elnyűhetetlen katonabakancs; valamikor sötétkék, most már úgy mondhatnám fakókék csizmanadrág, kimustrált tűzoltókabát, a fémgombjain kivehetetlen Ferenc József?, Kossuth?, Horthy? idejéből való címer; zöld-piros kockás flanelling; az időjárás szeszélyes változásaitól függetlenül, örökké hordott Bocskai-sapka és végül a sapka bal oldalába tűzött virág.

Mert, mint ahogy az öreg Daróczi a kocsmának, fenti öltözéke önmagának; úgy a virág is ruházatának elengedhetetlen és állandó kelléke. Hóvirág,

ibolya, jácint, tulipán, oltott rózsa (ha ezt nem éri el, kurta karját benyújtva a kerítéseken, akkor vadrózsa), búzavirág, büdöske, portolácska, árvácska (pipacs és mákvirág nem, mert hamar lehull a szirmuk), kéknefelejcs, viola, szegfű, őszirózsa, krizantém stb.

Mikor megfagynak az utolsó szál őszirózsák, krizantémok is, elővezi falra akasztott katonafényképe mögül az öt szál árvalányhajat, és azt tűzi sapkája bal oldalába — és mindig a bal oldalába.

De kocsma ide, szilvapálinka oda — merthogy azt szereti legjobban —, az öreg Daróczit berúgva még soha senki sem látta.

Pedig éppenséggel lett volna rá oka! No, nem az elveszített huszonkilenc foga, amiből négyet az első háborúban puskatus, négyet a második háborúban szintén puskatus segedelmével hagyott a frontokon, kettőt... stb.

Mostanában ugyanis napjainak egy bizonyos részét azzal tölti, hogy kiköpött fogaihoz időben, térben, műfajban változatos történeteket talál ki.

Ha ül az asztalánál valaki (a „sarokba húzódó", agyonfoldozott vaskályha melletti az övé), akkor annak az állát nézve; ha meg senki, akkor az odaképzelt áll mögötti falrésznek meséli ezeket a háborús, kocsmai, szerelmi, huszárvirtus- stb. jeleneteket. És ez huszonkilenc foggal számolva, foganként négy-öt műfajváltozattal; a kocsmai időszámítás szerinti körülbelül háromszáznegyvenöt nappal (ugyanis a leltározási, festési, esetleges betöréses-lopás utáni napokat le kell vonni!) — szóval nagyon sok izgalmas történet szökken ki az öreg Daróczi három foga közt.

Merthogy hajdanvolt borotvaéles észjárása eléletlenedett, itt-ott ki is csorbult: mert ő vagy nem akarta újra fenni, hogy azt higgyék róla az emberek: eltompult az esze; vagy tényleg süsü lett.

Voltaképpen mindkét lehetőség fennállhat! Ezért is hívják „satöbbi" Daróczinak. No meg azért, mert ama tragikus csapások óta (amik annak idején nagy port vertek fel a faluban) az elfelejtett vagy inkább úgy gyanítom: az elfelejtendő élet-, gondolat-, történetrészletek helyett egyszerűen, de mindazonáltal szervesen kapcsolódóan beszúrja a satöbbit; amit ő a három fogával, három részre szaggat; ezáltal kissé megnyújtva így ejt: „ssa-tttö-bbi".

És ezen aztán igazán jókat lehet röhögni!

Mert, mint ahogy az öreg Daróczi a kocsmának, öltözéke önmagának, a virág ruházatának; úgy ez a „ssa-tttö-bbi" is állandó tartozéka lett mondandójának.

Az utóbbi időben — amit pedig ezelőtt soha nem tett! —, ezzel ráadásul még meg is alázkodik:

— Na, öreg satöbbi! (spicces, jó előre nevetgélés), hogy volt azzal az első asszonnyal? Nooo? Ahány „ssa-tttö-bbi"-t szúrsz közbe, annyi három cent szatmári szilva! — és élénk hahotázás közepette odadobnak az asztalára húszast, ötvenest; fizetésnapokon százast is. A műsorra köré gyülekeznek, ki-ki hozva a maga sörét, borát, fröccsét.

Az öreg Daróczi nem néz a szemekbe, csak a szemben ülő állára, és motyogni kezd:

— Megvolt az én mindegyik fogam még az első háború elején... Olyan deli huszár voltam, hogy pisiltek utánam a lányok...

— Hangosabban hé! Hát a „ssa-tttö-bbi" hol marad?! (Csoportos kacagás — mai Vezérnek címezve.) — Vagy már nem szereted, öreg, a pálinkát?

— ...most megrokkantam már, fonnyadok, mint az aszalt szilva, ssa-tttö-bbi...

Általános röhej.

— Ez az öreg! Egy null! Eredj csak, hozzál nekem egy felest, de magadnak csak stampedlit! Megértetted!

Ezelőtt ezt se tette.

Ha valaki hozott, azt elfogadta, de kiszolgálni nem szolgált ki senkit. Néha

az üres poharakat visszavitte a maszatos asztalokról, de ezt is csak, ha úgy hozta kedve.

— Folytasd!

— ... jó ... akkor tudom, egy lányon vesztünk össze, én meg kihívtam a barakk elé, szép holdvilágos éjszaka volt. — Erre felugrik a székéről, és széles bokszolómozdulatokkal kitör:

— Gyere, az anyád úristenit! Behúztam neki kettőt-hármat, a borotvámmal levágtam az egyik fülit, de az meg belerúgott a pofámba, hát ott is elhagytam két fogamat, ssa-tttö-bbi ...

— Jól elverted a komát ott kint az éjszakában!

— A másik fülét miért nem vágtad le?! Vagy a „ssa-tttö-bbi"-ét?

Totális röhögés.

Csak mai Vezér marad halálos komoly, izmos karjaival visszalöki a székére az öreg Daróczit.

— Csend!!!

Az arcokon a visszaszívottság rebbenete.

— Mellébeszélsz, öreg! Hát nem abban egyeztünk meg, hogy az asszonyról pofázol?! A fogadra nem kíváncsi itt most senki! Igaz?!

Körbejártatja szúrós tekintetét — néhányan bizonytalanul biccentenek —, mai Főnök sokatmondóan végigtapogatja borostás állát:

— Az iménti satöbbiért te nem kapsz pálinkát! De ezeknek itt, hozol egy kört, világos?! — és lecsap az asztalra egy százast.

A mostani kocsmáros szépen, komótosan teletöltögeti a nyolc poharat, majd a jelen játékon kívülállók kedves, szemlélődő, várakozó mosolyával átnyújtja az alumínium tálcát.

Az üvegpohárkák összerezegnek, amíg az asztalához, az „agyonfoldozott vaskályha" mellettihez ér az öreg.

Isznak.

Valamelyik megszánja: átlöttyint a sajátjából az öreg Daróczi pohárkájába egy keveset. Azonban ez az igazán szép cselekedet nem teljesedhet be, mert mai Vezér egyszerűen kiönti a szutykos kőre a maga fizette szatmári szilvapálinkát, ami egyúttal szótlan, bár igen beszédes felszólítás is a folytatásra:

— ... hazajöttem a háborúból, de kitüntetéssel ám! — és jobb öklével ráütöget a tűzoltókabát bal mellére varrt zseb fémgombjára, amelyről majdnem lekopott már a Ferenc József?, Kossuth?, Horthy? idejéből való címer.

— ... itthon meg a szomorúság, ssa-tttö-bbi ... Ez még nem az, amelyikre kitör majd a kollektív röhej.

— ... hogy meghalt a két gyerek, mert ezt is csak itthon tudtam meg; hát ez az asszony elsiratta őket, aztán beállt kurvának, ssa-tttö-bbi ...

No, ez az.

Csúcspont! „Hasam fogom" összeborulások, vállveregetések egymásnak és mai vezérnek, részeg férficsókok, újratöltések.

— Felest az öregnek! Kupleráj lett a házadból, amíg te a hazát védted! Nyilvánoslány az asszonyodból!! Jó miii? Még egy kört, kocsmáros! Két felest az öreg „ssa-tttö-bbi"-nek!!! Megérdemled! Én is jártam annak idején az asszonyodnál! — És mai Vezér kikapja az öreg Daróczi sapkájából az oltott rózsát, tenyerére fekteti, és hőstenor gesztusokkal dalra fakad:

— „Egy rózsa szál szebben beszél, mint a legszerelmesebb levél ..."

Aztán minden elgajdoltatik, ami a virágokról — és nem csak azokról — jut a fátyolos, tompult eszekbe:

— „Piros rózsák beszélgetnek ..."

— „Sej, haj gyöngyvirág, teljes szegfű, szarkaláb ..."

— „Egy szál harangvirág, ennyi csak, mit adhatok ..." satöbbi.

No persze, az öreg Daróczi hallgatni is tud. Órákig.

Panaszáradatot: lusta, hűtlen feleségekről; pocsékszájú anyósokról.

Szomorú életet — és kinek nem szomorú az élete a kocsmaéletrajzokban?

Önigazolást, önmentegetést: amit — úgy látszik — a mindenkori kocsmáros belecsepegtet a sörökbe, borokba, fröccsökbe.

Hallgatása közben lassan, nyugodtan elszopogatja az ínyével a száraz sósrudat, a hetes dobostortát. Cserébe aztán ez az ember vagy egy másik — egyre megy! — ugyancsak hallgat és bólogat.

És az öreg Daróczi mesél arról a második asszonyról, aki nem sokkal halála előtt felvarrta ide ezt a zsebet a tűzoltókabátra, de aki:

— Az annya istenit! egyszer ötven forintomat ivott el!! De én behúztam neki kettőt-hármat, ssa-tttö-bbi...

Mesél a négy hold földjéről, ami annak idején a nagy válságkor úszott el, azzal a kis összekuporgatott pénzzel együtt.

No, meg mesél a fogairól: ki, mikor, hol verte, rúgta, ütötte ki azt a huszonkilencet.

Mert, mint ahogy az öreg Daróczi a kocsmának, öltözéke önmagának, a virág ruházatának, a „ssa-tttö-bbi" mondandójának; úgy a kiköpött fogairól szóló mesék is elengedhetetlen és állandó tartozékai beszédjének.

Legalábbis az utóbbi időben.